

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

#mikrojesle

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Péče o děti v mikrojeslích

Provozujeme mikrojesle – praktická příručka

2019 – AKTUALIZOVANÁ VERZE

Název projektu: Podpora implementace služby péče o děti od šesti měsíců do čtyř let
v tzv. mikrojeslích a ověření služby

Registrační číslo projektu: CZ.03.1.51/0.0/0.0/15_009/0000858

Obsah

Úvod	2
1 Přijetí rodiče s dítětem do služby péče o děti v mikrojeslích	3
1.1 Kritéria výběru rodičů s dětmi	3
1.1.1 Možná doplňující kritéria výběru dětí	4
1.1.2 Hodnotící komise (nepovinné)	5
1.2 Žádost o umístění dítěte.....	6
1.3 Souhrn dokumentů potřebných k přijetí dítěte do mikrojeslí.....	7
2 Poskytování služby péče o dítě v mikrojeslích	8
2.1 Dokumenty potřebné pro poskytování služby péče o dítě v mikrojeslích	8
2.1.1 Smlouva o poskytování služby péče o dítě	8
2.1.2 Provozní řád.....	9
2.1.3 Plán výchovy a péče.....	10
2.1.4 Evidence	10
2.2 Návaznost služeb	11
2.3 Pečující osoba	11
2.4 Prostory	12
2.4.1 Vybavení prostor	13
2.4.2 Zajištění bezpečnosti	14
2.4.3 Úklid a nakládání s prádlem	14
2.5 Pojištění	15
2.6 Stravování.....	15
3 Platné právní předpisy.....	15
4 Informovanost o službě	17
5 Spolupráce na pilotním ověření služby	17

Úvod

Vážená paní, vážený pane,

představujeme vám **aktualizovanou verzi praktické příručky**, kterou jsme vydali pro příjemce dotací ve výzvách č. 126 a 127 v rámci Operačního programu Zaměstnanost, abychom jim co nejvíce zpřijemnilí a usnadnili proces budování a následný provoz mikrojeslí.

V rámci těchto výzev bylo **podpořeno 71 projektů a vzniklo 72 mikrojeslí**, z toho 64 mimo Prahu a 8 v Praze, uvolněno bylo téměř 131 mil. Kč.

Podářilo se zajistit podporu pro další provoz již vybudovaných mikrojeslí a v regionech také pro provoz několika nových. Na tyto návazné výzvy bylo alokováno celkem 224 mil. Kč. Zájem o zřizení nových mikrojeslí mnohonásobně překročil možnosti výzvy.

Nové vydání příručky má za cíl **upozornit na změny** vyplývající ze Specifických pravidel návazných výzev a **nově otevíraným mikrojeslím co nejvíce pomoci v začátcích**. Příručka obsahuje nejen povinné náležitosti vyplývající z ustanovení Rozhodnutí o poskytnutí dotace, ale i řadu doporučení, která jsou nezávazná. Doporučení nenahrazují povinnosti příjemce dotace stanovené v Rozhodnutí o poskytnutí dotace a Obecných a Specifických pravidlech.

Součástí příručky je **Plán výchovy a péče**, který jsme vypracovali ve spolupráci s expertkami z oblasti výchovy, vzdělávání a péče o nejmenší děti. Poslouží Vám jako průvodce při tvorbě Vašeho individuálního plánu výchovy a péče v mikrojeslích. Pro hlubší seznámení s problematikou výchovy je materiál doplněn o seznam doporučené literatury.

Jednou z klíčových aktivit vašeho projektu je také spolupráce na pilotním ověření služby. Jedním z cílů našeho systémového projektu je připravit zákon, podle kterého se budou mikrojesle v budoucnu řídit, stejně jako systém jejich dalšího financování. Informace z praxe tak získáváme pomocí dotazníkových šetření a osobních návštěv. S provozovateli mikrojeslí úzce spolupracujeme, poskytujeme jim metodickou podporu a poradenství, zprostředkováváme sdílení dobré praxe. Na základě zjištěného zájmu připravujeme vzdělávací semináře, na kterých vás rádi uvítáme – účastnit byste se měli minimálně dvou.

Pro inspiraci zveřejňujeme na webových stránkách <http://mikrojesle.mpsv.cz>/zajímavé informace o navštívených mikrojeslích s fotografiemi prostor, stejně jako příběhy z mikrojeslí. Aktuality naleznete také na facebookové stránce „Dětské skupiny a mikrojesle“.

Při řešení problematiky související s administrací projektu z OPZ se příjemci obracejí na svého projektového manažera, s námi konzultují nastavení služby. Těšíme se setkání při seminářích i další příběhy plné dobré praxe pro naši společnou osvětovou kampaň.

tým projektu Mikrojesle

Kontakty:

Jiřina Chlebovská, email: jirina.chlebovska@mpsv.cz, tel.: +420 221 922 764, mob.: +420778 716 517

Veronika Dubová, email: veronika.dubova@mpsv.cz, tel.: +420 221 922 842, mob.: +420 778 433 584

Svatava Staňková, email: svatava.stankova@mpsv.cz, mob.: 770 196 726

1 Přijetí rodiče s dítětem do služby péče o děti v mikrojeslích

1.1 Kritéria výběru rodičů s dětmi

Provozovatel služby péče o dítě postupuje při výběru cílové skupiny tak, aby byl zachován transparentní, nediskriminační a rovný přístup. Cílovou skupinou v projektu „Pilotní ověření péče o nejmenší děti v mikrojeslích“ jsou rodiče, resp. jiné osoby pečující o dítě (ve věku 6 měsíců až 3 roky včetně, tedy do 4. narozenin dítěte) ve společné domácnosti. Výběr dětí do mikrojeslí se řídí **Rozhodnutím o poskytnutí dotace a Specifickými podmínkami výzvy**, které vymezují cílovou skupinu a formy jejího prokazování.

U cílové skupiny (tj. rodičů dětí) musí být zajištěna prokazatelná vazba na trh práce v ČR následovně:

- příjemce musí mít pro každé dítě využívající služeb projektu písemně doloženo, že **oba rodiče** (resp. jiné osoby pečující o dítě ve společné domácnosti) předloží potvrzení (v případě střídavé péče stačí uvést údaje pro jednu z domácností, kde dítě pobývá), že **splňují jedno z následujících kritérií**:
 - jsou zaměstnaní;
 - vykonávají podnikatelskou činnost;
 - v případě nezaměstnanosti si zaměstnání aktivně hledají (tj. registrace u Úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání);
 - jsou zapojeni v procesu vzdělávání (studium v prezenční či kombinované formě) či rekvalifikace.

Formy prokazování:

- zaměstnaná osoba - **potvrzení zaměstnavatele o pracovním poměru** (vč. DPP, DPČ) daného rodiče, s uvedením doby trvání pracovní smlouvy, příp. přímo pracovní smlouvou;
- u osob samostatně výdělečně činných - **potvrzení ČSSZ** o úhradě odvodů na sociální pojištění;
- v případě nezaměstnaných osob - **potvrzení z úřadu práce** o tom, že je rodič (případně jiná pečující osoba) veden v evidenci uchazečů o zaměstnání;
- osoby v procesu vzdělávání - **potvrzení o studiu**;
- osoby absolvující rekvalifikační kurz - **potvrzení o účasti na rekvalifikačním kurzu**; a certifikát/potvrzení o jeho úspěšném ukončení, pokud kurz končil v době konání projektu (podmínkou je kurz akreditovaný v ČR nebo EU).

Aktualizovaná potvrzení budou cílovou skupinou předkládána:

- při zahájení účasti v projektu, při ukončení účasti v projektu a dále při každé změně postavení rodičů (resp. jiné pečující osoby) na trhu práce;
- příjemce dokládá potvrzení, která má za daný časový úsek k dispozici, s každou zprávou o realizaci projektu;
- podmínka způsobilosti cílové skupiny musí být splněna po celou dobu docházky dítěte do zařízení péče o děti;
- cílovou skupinou projektů mohou být i cizí státní příslušníci, pokud splní kritéria výzvy.

! V rámci výzvy. č. 69 a č. 70 je možné umístit do mikrojeslí děti ve věku **od 6 měsíců do 3 let (včetně)**, tj. **do dne čtvrtých narozenin** (předchozí podmínky byly pro děti do 4 let včetně).

1.1.1 Možná doplňující kritéria výběru dětí

Kromě výše uvedených nezbytných kritérií, která rodiče splňují a dokládají pravidelně potvrzení provozovateli služby¹, **může poskytovatel při převyšující poptávce zvážit** několik dalších kritérií. Při výběru však nesmí zužovat cílovou skupinu, tj. např. přijímat pouze děti zaměstnaných rodičů, je možné je maximálně bodově zvýhodnit. Není možné omezit cílovou skupinu na členy organizace, která službu poskytuje.

V praxi se ve většině mikrojeslí přihlíží především:

- k datu podání přihlášky;
- věku dětí vzhledem ke zbytku kolektivu z hlediska bezpečnosti péče;
- k rozsahu požadované služby – zda je volno v dny, kdy rodič službu potřebuje.

Pobyt rodiče s dítětem v obci /městě/městské části, kde jsou mikrojesle zřízeny

- trvalý pobyt² na území obce/městské části;
- bydliště³ na území obce/městské části.

V případě dětí cizinců by požadavek trvalého pobytu v obci mohl být diskriminací z důvodu státní příslušnosti. Cizinci mohou získat povolení k trvalému pobytu v České republice, nikoli v konkrétní obci, jako je tomu u občanů ČR podle zákona o evidenci obyvatel. V konkrétní obci jsou cizinci pouze hlášeni jako k místu trvalého pobytu podle zákona o pobytu cizinců. Občané Evropské unie získávají v ČR přechodný pobyt navázaný na konkrétní adresu v obci. Doporučujeme individuálně zvážit každého žadatele o službu péče o děti v mikrojeslích.

Sourozenec dítěte v mikrojeslích

- již navštěvuje mikrojesle, kam podává rodič přihlášku.

Zvýhodnění dítěte, jehož sourozenec už mikrojesle navštěvuje, je racionální. Podporuje soudržnost sourozenců a ve většině případů bude mít pozitivní vliv na adaptaci dítěte v novém prostředí.

Sociální kritéria

Zohlednění nepříznivé sociální situace⁴ rodiče s dítětem je legitimní a důvodné. Může se jednat například o situaci, kdy rodič pečuje o dítě sám jako samoživitel/samoživitelka, nebo se rodiče s dítětem nachází v nepříznivé sociální situaci, kterou nedokáží sami bez pomoci překonat.

¹ Povinnost dokládat potvrzení může být formulována například ve smlouvě jako podmínka přijetí dítěte do péče v mikrojeslích.

² **Místem trvalého pobytu** se podle **zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel** a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), ve znění pozdějších předpisů, rozumí adresa pobytu občana v České republice, která je vedena v registru obyvatel ve formě referenční vazby (kódu adresního místa) na referenční údaj o adrese v základním registru územní identifikace, adres a nemovitostí, kterou si občan zvolí zpravidla v místě, kde má rodinu, rodiče, byt nebo zaměstnání. Občan může mít jen jedno místo trvalého pobytu, a to v objektu, který je podle zvláštního právního předpisu označen číslem popisným nebo evidenčním, popřípadě orientačním číslem a který je určen pro bydlení, ubytování nebo individuální rekreaci. Trvalý pobyt v městské části se prokazuje předložením **občanského průkazu** alespoň jednoho zákonného zástupce, ve kterém má uveden trvalý pobyt v dané městské části nebo potvrzením z ohlašovny trvalého pobytu.

³ Podle **zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku**, má člověk bydliště v místě, kde se zdržuje s úmyslem žít tam s výhradou změny okolností trvale. Bydliště v městské části se prokazuje předložením **nájemní smlouvy nebo potvrzení vlastníka nemovitosti**, příp. předložením jiného dokumentu, který prokazuje úmysl žít v městské části trvale.

Datum přijetí žádosti

- upřednostnění žádostí, které byly přijaty dříve.

Věk dítěte

Mikrojesle jsou primárně určeny nejmenším dětem. Může být tedy dána přednost dětem mladším, např. v situaci, kdy je volno v mateřské škole a dvouleté dítě může být umístěno tam.

Adekvátním kritériem je také již stávající kolektiv, který musí být sestaven tak, aby byla péče možná (nelze pečovat zároveň o 4 děti mladší 1 roku). **Není však možné stanovit za kritérium přijetí dosažení určitého věku mimo základní vymezení⁵, ani podmínky jako samostatnost, sebeobslužnost, schopnost obout si bačkorky, být bez plen apod.**

1.1.2 Hodnotící komise (nepovinné)

Pokud je již před zahájením provozu evidováno větší množství přihlášek, mohou pro zabezpečení transparentního a nediskriminačního procesu výběru rodiče s dítětem do mikrojeslí provozovatelé stanovit hodnotící komisi. **Její zřízení je na zvážení samotného provozovatele mikrojeslí, může být předmětem spolupráce s obcí.**

Doporučení pro hodnotící komisi, jejímž předmětem činnosti bude výběr rodiče s dítětem do mikrojeslí:

Za předpokladu, že bude zřízena tzv. hodnotící komise, která bude posuzovat přijímání dětí do mikrojeslí, je zapotřebí její postupy upravit tak, aby její posuzování bylo transparentní a s ohledem na dopředu zveřejněná kritéria výběru rodičů s dětmi i předvídatelné. Ačkoliv nelze dopředu postihnout všechny situace, které mohou nastat, je vhodné alespoň základní principy posuzování písemně upravit a zveřejnit tak, aby se s nimi rodiče mohli dopředu seznámit.

Souhrn doporučení postupu hodnotící komise:

- komise by měla mít lichý počet členů (předsedu a další členy);
- základní principy fungování hodnotící komise je vhodné upravit interním předpisem;
- interní předpis může stanovit např.:
 - kdo členy komise jmenuje a odvolává, na jakou dobu jsou do funkce jmenováni;
 - způsob jejich výběru do funkce;
 - způsob vedení jednání komise (veřejné x neveřejné);
 - způsob rozhodování (např. musí být přítomna nadpoloviční většina všech členů komise a rozhodnutí musí přijmout nadpoloviční většina přítomných členů komise).
- o posouzení uchazečů do mikrojeslí by měl být pořízen i písemný záznam. Do tohoto záznamu by měl mít uchazeč právo nahlédnout.

⁴ **Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách** definuje nepříznivou sociální situaci nepříznivou sociální situací oslabení nebo ztráta schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby nebo z jiných závažných důvodů řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením.

⁵ Mikrojesle jsou určeny dětem ve věku 6 měsíců až 4 roky.

1.2 Žádost o umístění dítěte

Zřizovatel mikrojeslí bude v průběhu přijímacího řízení a následné péče shromažďovat a zpracovávat řadu osobních údajů. Některé jsou z hlediska podpory v rámci projektu povinné a bez jejich poskytnutí není možné službu využívat, jiné jsou na zvážení zřizovatele.⁶ Všechny dokumenty obsahující osobní údaje, musí být uskladněny tak, aby k nim měly zamezeny přístup nepovolané osoby.

Přihláška by měla obsahovat jen skutečně nezbytné údaje pro rozhodnutí o přijetí s ohledem na to, že některé děti z důvodu plné kapacity ani přijaty nebudou. Je na uvážení zřizovatele, které údaje nezbytně potřebuje.

Za účelem prokázání zájmu o službu v pilotním ověření je vhodné po dobu realizace projektu **spolu s projektovou dokumentací uchovávat i přihlášky dětí, kterým nebylo vyhověno**. Tuto informaci by měla přihláška obsahovat, je třeba získat souhlas k použití osobních údajů.

Žádost o umístění dítěte zpravidla obsahuje:

- informace o provozovateli služby;
- informace o žadateli (zákonný zástupce dítěte);
- prohlášení o vazbě na trh práce (výběrem jedné z možností);
- informace o dítěti (jméno, příjmení, věk);
- požadovaný rozsah služeb (rozsah hodin, dny atp.);
- informace o účelu shromažďování osobních údajů, čím je omezena doba shromažďování, jakým způsobem je možné souhlas s jejich zpracováním odvolat;
- souhlas se zpracováním osobních údajů;
- jiné údaje dle stanovených kritérií výběru dětí (adresa pobytu, sourozenec...).

Doporučení k náležitostem týkajícím se podání žádosti o přijetí dítěte do péče v mikrojeslích:

- provozovatel zveřejní lhůtu pro přijímání žádostí, umožní zájemcům navštívit mikrojesle;
- oznámení o možnosti ucházet se o místo v mikrojeslích by mělo být uveřejněno s dostatečným časovým předstihem;
- oznámení o možnosti ucházet se o místo v mikrojeslích by mělo obsahovat i všechny podmínky a kritéria, které musí rodič splnit a které provozovatel mikrojeslí posuzuje;
- přihlášky je vhodné přijímat průběžně i v době, kdy je kapacita naplněna – ať už z důvodu prokázání zájmu o službu v pilotním ověření, nebo pro případ, kdy některé z dětí ukončí docházku, nebo je dlouhodobě nemocné;
- **je vhodné evidovat i zájemce o nepravděpodobnou docházku (náhradníky)** – osvědčilo se např. u rodičů OSVČ, kteří mohou flexibilněji plánovat pracovní povinnosti. Z hlediska naplnění denní kapacity bývá potřebné.

⁶ Příjemce při shromažďování a zpracování osobních údajů vždy postupuje v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů a Obecným nařízením o ochraně osobních údajů (GDPR).

1.3 Souhrn dokumentů potřebných k přijetí dítěte do mikrojeslí

Před přijetím dítěte do mikrojeslí:

- žádost o umístění dítěte do mikrojeslí.

Při přijímání dítěte do mikrojeslí:

- potvrzení o vazbě na trh práce;
- údaj o zdravotním stavu dítěte a o případných omezeních z něho vyplývajících, které by mohly mít vliv na poskytování služby péče o dítě v mikrojeslích;
- údaj o tom, že se dítě podrobilo stanoveným pravidelným očkováním nebo že je proti nákaze imunní anebo že se nemůže očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci;
- smlouva o poskytování služby;
- písemný souhlas pověřené osoby k vyzvedávání dítěte;
- evidence - evidenční list dítěte;
- písemný souhlas se zpracováním osobních údajů, včetně případného souhlasu s mediálním uveřejněním fotek dětí pro propagaci projektu nebo zveřejněním fotek dětí na určeném místě (FB, webové stránky mikrojeslí...) – přijetí do péče nesmí být podmíněno udělením souhlasu;
- s realizací projektu dále souvisí monitorovací list podpořené osoby (1 z rodičů dítěte).

2 Poskytování služby péče o dítě v mikrojeslích

2.1 Dokumenty potřebné pro poskytování služby péče o dítě v mikrojeslích

2.1.1 Smlouva o poskytování služby péče o dítě

Provozovatel služby péče o dítě v mikrojeslích je povinen uzavřít smlouvu s rodičem o poskytování služby péče o dítě v mikrojeslích. Rodiče předloží potvrzení⁷ o tom, že jsou pracovně aktivní nebo práci hledají, nebo se na výkon pracovní činnosti připravují.

Smlouva obsahuje tyto povinné náležitosti⁸:

- identifikační údaje rodičů dítěte (jméno, příjmení, datum narození);
- místo a čas poskytování služby péče o dítě v zařízení;
- výši úhrady nákladů poskytované služby a způsob jejího placení, je-li služba péče o dítě v zařízení poskytována s úhradou nákladů;
- podmínky stravování dítěte včetně pitného režimu v návaznosti na délku pobytu a věk dítěte;
- ujednání o dodržování vnitřních pravidel (provozního řádu), včetně podmínek případného **kontaktu se zvířaty, pokud jsou chována v prostorách mikrojeslí přístupných dětem** - nová podmínka;
- ujednání o postupu při onemocnění dítěte;
- způsob ukončení právních vztahů vzniklých ze smlouvy;
- dobu trvání právních vztahů vzniklých ze smlouvy.

Doporučujeme smluvně ukotvit:

- povinnost rodiče doložit svou vazbu na trh práce při vstupu do projektu, dokládat změny v této vazbě, a doložit vazbu na trh práce při ukončení účasti;
- podstatné záležitosti z provozního řádu, které se rodič zavazuje dodržovat, je vhodné explicitně vypsát, např. **v souvislosti s omlouváním dítěte;**
- **je možné také sjednat sankci za opakované neomluvení** – přednost dostane jiný zájemce o službu.

Upozornění řídicího orgánu k úhradě nákladů:

! Úplata od rodičů je zahrnuta do příjmové části rozpočtu projektu. V případě, že její výše převyší spoluúčasť příjemce (5 % u obcí a příspěvkových organizací obce, 0 % u neziskových organizací), bude poskytnutá dotace ponížena.

Poplatky vybrané od rodičů za nadstandardní služby jsou vždy v plné výši příjmem projektu.

Zpoplatněné nadstandardní služby (výlety, jazykové kroužky, logoped, speciální pedagog aj.) je v mikrojeslích možné nabízet pouze zájemcům nad rámec projektu. Poskytování služby péče o dítě v mikrojeslích není možné podmiňovat účastí na těchto dobrovolných nadstandardních aktivitách. Rodičům, kteří mají zájem pouze o základní službu, musí být umožněno navštěvovat mikrojesle

⁷ Více informací o dokládání potvrzení najdete v kapitole 1.1. Kritéria výběru rodičů s dětmi.

⁸ Dle specifických podmínek výzev č. 69 a č. 70.

bezplatně (kromě stravy), popřípadě za úplatu, která je zahrnuta v příjmové části rozpočtu projektu, a poskytnutá dotace bude o tyto příjmy ponižena.

! Vzhledem k pilotnímu ověření zatím mikrojesle nejsou pro účely daní z příjmů považovány za předškolní zařízení⁹. **Úhradu za službu tedy nemohou rodiče uplatnit pro odpočet daně**, a měli by o tom být informováni.

2.1.2 Provozní řád

Provozní řád musí obsahovat tyto povinné náležitosti:¹⁰

- identifikaci provozovatele;
- označení mikrojesle;
- adresu místa poskytování služby mikrojeslí;
- den započetí poskytování služby mikrojeslí;
- podmínky poskytování služby mikrojeslí včetně určení, zda službu mikrojeslí provozovatel poskytuje bez úhrady nákladů nebo s částečnou, anebo plnou náhradou nákladů;
- vymezení provozní doby zařízení;
- rozsah a frekvenci úklidu v mikrojeslích, pokud není uvedeno v jiném vnitřním předpisu.

Musí být zpracován nejpozději před zahájením provozu mikrojeslí, musí být k dispozici na místě dostupném rodičům dětí.

! **Provoz mikrojeslí může být uzavřen pouze** buď z předem nepředvídatelných důvodů, např. karanténa, povodně, vyhoření, vykradení apod., anebo z předem ohlášených technických důvodů, jejichž příčina není na straně příjemce podpory, a tyto důvody je možné doložit.

Do provozního řádu doporučujeme zařadit další body:

- náležitosti přijímání rodiče s dítětem do mikrojeslí (žádost o umístění dítěte podává rodič v souladu s kritérii přijetí);
- pravidla pro odmítnutí rodiče s dítětem (rodič dítěte nespĺňuje kritéria přijetí, je-li plná kapacita, a pokud rodič dítěte uvede nepravdivé nebo neúplné informace);
- povinnosti rodiče související s označováním docházky, omlouváním nepřítomnosti dětí, případné sankce za opakované neomluvení nepřítomnosti dítěte;
- náležitosti ohledně doprovázení dětí (zákonný zástupce/pověřená osoba uvedená v evidenčním listu dítěte, čas);
- náležitosti ohledně přebírání a odevzdávání dětí (místo, čas, jiné) a řešení v případě nevyzvednutí dítěte ve stanovenou dobu¹¹ (kontaktní osoba);
- informace o zdravotním stavu (bez zjevných známek onemocnění, pokud známky jeví, pečovateli/ka může odmítnout dítě převzít do péče, řešení v případě onemocnění či úrazu dítěte v průběhu pobytu v mikrojeslích);

⁹ Dle § 35bb zákona č. 586/1992 Sb., zákon o daních z příjmů.

¹⁰ Dle specifických podmínek výzvy č. 69 a č. 70.

¹¹ Dle § 15 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, je provozovatel povinen zajistit dítěti neodkladnou péči, případně se obrátí na Policii ČR.

- instrukce k pravidlům bezpečnosti; zákaz kouření a manipulace s otevřeným ohněm v provozních objektech, zákaz požívání alkoholu; únikové východy (volně otevíratelné zevnitř);
- postupy při mimořádných událostech (požár, živelní pohroma apod.), prevence a řešení nouzových situací, kterými se má řídit personál (např. platnými dokumenty požární ochrany: plán evakuace, nebo pokyny odpovědných osob);
- vyhrazení změn programu (např. nepříznivé počasí);
- náležitosti stravování a pitného režimu, postupy pro přípravu/dodávku jídla.

Organizace všedního dne

V rámci denního provozu mikrojeslí je potřeba vytvořit dobře fungující a stabilní systém tak, aby byla zajištěna kontinuita provozu. Pomůckou může být vytvoření časového harmonogramu běžného pracovního dne, který zahrnuje jak péči o děti, tak i činnosti potřebné pro zajištění provozu. Kromě péče o děti je potřebné myslet na to, jakým způsobem budou případná uvolněná místa nabízena dalším rodičům (v praxi se osvědčil on-line docházkový systém), časové možnosti pro vybírání zájemců a prostor pro pohovory s rodiči, příprava na přijetí a adaptaci nového dítěte do mikrojeslí. Tento harmonogram by měl být zveřejněn a být k dispozici rodičům. Rodiče by měli mít možnost program s pečující osobou prodiskutovat. K tomu mohou sloužit pravidelné společné schůzky s rodiči.

! V rámci výzev č. 69 a č. 70 je **povinné** evidovat řádné záznamy o přesné docházce pečujících osob a dětí v **elektronickém docházkovém systému**, který využívá docházkové čtečky. Záznam o docházce dětí musí být v měsíčním intervalu potvrzen podpisem rodiče přítomného dítěte.

2.1.3 Plán výchovy a péče

! Plán výchovy a péče je pro provozování mikrojeslí v rámci výzev č. 69 a č. 70 **povinný** (v předchozím období byl doporučený), provozovatel je povinen zpracovat jej nejpozději před zahájením provozu mikrojeslí.

Doporučený návod k sestavení plánu výchovy a péče je uveden v závěru této příručky. Představuje metody vhodné práce s dětmi a nabízí praktické příklady, jak takový plán vytvořit. Slouží jako návod pro každodenní práci s dětmi, ale také poskytuje důležité informace pro rodiče, kteří mají možnost seznámit se s principy a metodami, podle kterých se bude s dítětem pracovat. Materiál vychází z **Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání** (2004, 2016), obsahuje také seznam další odborné literatury vhodné pro práci s nejmenšími dětmi.

2.1.4 Evidence

Evidenční list dítěte obsahuje:

- jméno, popřípadě jména, a příjmení, datum narození a adresu místa pobytu dítěte;
- jméno, popřípadě jména, příjmení rodičů a adresu místa pobytu alespoň jednoho z rodičů, liší-li se od adresy místa pobytu dítěte;
- jméno, popřípadě jména, příjmení a adresu místa pobytu osoby, která na základě pověření rodiče může pro dítě docházet;
- dny v týdnu a doba v průběhu dne, po kterou dítě v mikrojeslích pobývá;

- údaj týkající se úhrady nákladů za službu péče o dítě v mikrojeslích;
- údaj o zdravotní pojišťovně dítěte;
- telefonní, popřípadě jiný kontakt na rodiče a na osobu uvedenou v písmeni c);
- údaj o zdravotním stavu dítěte a o případných omezeních z něho vyplývajících, která by mohla mít vliv na poskytování služby péče o dítě v mikrojeslích;
- potvrzení lékaře o tom, že se dítě podrobilo stanoveným pravidelným očkováním, že řádně plní očkovací plán, je proti nákaze imunní anebo že se nemůže očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci.

Doporučení k nahlašování změn v evidenčním listu:

Provozovatel stanoví termín, ve kterém je rodič povinen nahlásit změnu zásadních údajů uvedených v evidenčním listu dítěte (zejména kontaktní údaje a informace o zdravotním stavu a specifických potřebách dítěte). Závazek je vhodné ukotvit ve smlouvě.

Informace k úhradě za péči viz část 1.2.1 Smlouva o poskytování služby péče o dítě.

Evidence docházky viz „organizace všedního dne.“

2.2 Návaznost služeb

Je vhodné, aby zřizovatel mikrojeslí evidoval návazné služby, které může rodičům dítěte v případě potřeby doporučit.

Doporučení:

- zařízení má k dispozici seznam kontaktů na návazné odborné služby (např. pedagogicko-psychologická poradna, logopedická ambulance, sociální služby a jiné);
- pečující osoba (nebo provozovatel) díky vzdělání a zkušenostem dokáže doporučit návazné služby pro dítě a zároveň je schopna takovou zprávu přiměřeným způsobem sdělit rodičům;
- pečující osoba (nebo provozovatel) je schopna zprostředkovat kontakt mezi rodiči a provozovatelem návazné služby.

2.3 Pečující osoba

- péči o dítě v mikrojeslích poskytuje pečující osoba, s níž má provozovatel uzavřen **pracovněprávní vztah**;
- pečující osoba je:
 - zletilá;
 - bezúhonná;
 - zdravotně a odborně způsobilá (viz dále Odbornost pečujících osob);

- **odbornost pečujících osob v mikrojeslích¹²:**
 - **zdravotnická oblast:** všeobecná sestra, praktická sestra, dětská sestra, zdravotnický asistent, ošetřovatel, porodní asistentka, zdravotně-sociální pracovník, zdravotnický záchranář, psycholog ve zdravotnictví, klinický psycholog, lékař;
 - **sociální oblast:** sociální pracovník nebo pracovník v sociálních službách;
 - **pedagogická oblast:** učitel mateřské školy, učitel prvního stupně základní školy, asistent pedagoga nebo vychovatel;
 - **profesní kvalifikace chůvy pro děti do zahájení povinné školní docházky.**

! O děti mohou pečovat pouze již odborně způsobilé osoby, **ne ty, které teprve studují či navštěvují rekvalifikační kurz.**

Povinnosti pečující osoby týkající se péče o děti:

- **přijímá dítě od rodičů a předává zpět rodičům, či jiným osobám dle smlouvy;**
- zajišťuje rozvoj dítěte, osobní hygienu, všestranně o ně pečuje a dbá o dostatečný pobyt dětí venku, dostatečný spánek;
- zajišťuje podávání, případně přípravu stravy dětem;
- udržuje čistotu prostředí;
- pečuje o **bezpečnost dětí** a zodpovídá za ni;
 - doporučujeme vést knihu úrazů a záznam o každém úrazu či poranění dítěte;
- je povinna dbát informací, které jí poskytli rodiče;
- při výskytu příznaků onemocnění u dítěte je pečující osoba povinna **bezodkladně informovat** rodiče dítěte a **předat** dítě rodiči nebo zajistit poskytnutí zdravotních služeb.

Doporučení k dalšímu vzdělávání a kontrole pečující osoby:

- stanovit postup pro přijímání a zaškolování nových pracovníků;
- stanovit systém kontroly pečujícího personálu;
- dbát na zvyšování odbornosti pečujících osob, pravidelně obnovovat kompetence zvláště v poskytování první pomoci;
- je možné využít bezplatné nabídky dalšího vzdělávání v rámci systémového projektu.

2.4 Prostory

! Mikrojesle jsou provozovány v režimu pilotního ověření, návrh **zákona a hygienické vyhlášky jsou v přípravě.** Provoz se řídí specifickými pravidly výzvy a obecně platnými právními předpisy v oblasti stavebních, požárních úprav, úprav ochrany veřejného zdraví apod.

¹² Pokud si provozovatel služby není jist, zda vybraná osoba splňuje uvedenou odbornost, doporučujeme prostudovat příslušné předpisy, na základě kterých dochází k uznávání daných odborností, příp. kontaktovat věcně příslušné úřady (např. zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících, zákon č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání, zákon č. 95/2004 Sb. o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách či zákon č. 179/2006 Sb, o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů).

Požadavky vycházejí z následujících platných právních předpisů:

- vyhláška č. 268/2009 Sb., o technických požadavcích na stavby, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů a prováděcí vyhlášky;
- zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů;

Provozování mikrojeslí mimo vlastní prostory provozovatele služby péče o děti:

Doporučuje se smluvně upravit vztah **smlouvou užívacího typu**¹³ podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, mezi provozovatelem služby péče o děti v mikrojeslích a tím, v jehož prostorách má být služba poskytována.

Obecné požadavky na prostory:

- mikrojesle mohou být provozovány jak v obecných prostorách, tak v domácnosti pečující osoby;
- hygienické normy a požadavky na prostor mikrojeslí odpovídají nárokům z hlediska charakteru činnosti, tj. péče o dítě v malém kolektivu;
- plocha místnosti určené k dennímu pobytu a odpočinku dětí činí nejméně 3 m² na jedno dítě;
- situování prostorů musí umožňovat pobyt a hry dětí venku, lze využít veřejná dětská hřiště.

2.4.1 Vybavení prostor

Návazné výzvy stanoví podmínky pro vybavení prostor včetně zajištění bezpečnosti a předcházení možným úrazům a újmám na zdraví přesněji než předchozí.

Vybavení umožní péči o děti dané věkové kategorie po dobu minimálně 8 hodin – stravování, odpočinek, hra, výchovné aktivity:

- nábytek a nádobí v počtu odpovídajícím počtu dětí (4) a věkové kategorii (6 měsíců až po věk 3 let včetně) a potřebám pečujících osob;
- bude vyčleněn prostor pro odkládání oděvu a obuvi dětí a pečujících osob vybavený šatním nábytkem;
- hračky, edukativní a didaktické pomůcky, výtvarný materiál apod. pro realizaci výchovné péče k zabezpečení zdravého psychomotorického vývoje a všestranného rozvoje dítěte;
- vybavení bude počtem i složením odpovídat věku dětí navštěvujících zařízení; denní místnost je vybavena lehátky, dětskými postýlkami a matracemi, které poskytují pevnou oporu zad, v počtu minimálně 4 celkem, z toho minimálně 1 dětská postýlka;
- hygienické zařízení musí být vybavené:
 - 1 záchodem a 1 umyvadlem a 1 sprchou, pro děti a pečující osoby může být společné.¹⁴ Umyvadlo a sprcha musí být napojeny na přívod tekoucí pitné studené a teplé vody;

¹³ V případě partnerství s finančním příspěvkem lze například využít postupu dle §2201 nebo §2332 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a v případě partnerství bez finančního příspěvku lze například využít postupu dle §2193 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁴ Může se jednat o běžnou velikost záchodu a umyvadla, uzpůsobenou dětem pomocí stupátka a redukce na WC.

- minimálně 2 dětskými nočníky;
- přebalovacím pultem;
- krytým nášlapným odpadkovým košem s vložkou na jedno použití;
- toaletním papírem a mýdlem v dávkovači;
- musí být zajištěna možnost osušení rukou ručníky na jedno použití nebo má každé dítě vlastní ručník umístěný tak, aby se vzájemně ručníky nedotýkaly.

2.4.2 Zajištění bezpečnosti

Vnitřní i venkovní prostory musí být uzpůsobeny tak, aby se dalo co nejvíce předcházet úrazům a poraněním nebo újmám na zdraví.

- součástí vybavení mikrojeslí je lékárnička, která je vybavena pro poskytnutí první pomoci;
- v přítomnosti dětí a v prostorách, kde pobývají, platí zákaz kouření;
- v dosahu dětí nesmí být žádné nebezpečné látky a chemikálie, drogerie, nebo potraviny (například alkoholické nápoje, tabákové výrobky) a jiné látky nevhodné pro děti tohoto věku;
- je nutno zabránit kontaktu dětí s toxickými rostlinami;
- použití bezpečnostních krytů na radiátory, pokud mají ostré hrany nebo dosahují teploty vyšší než 45°C a jsou v dosahu dětí;
- zabezpečení elektrických zásuvek (instalace krytů zásuvek);
- zabezpečení ostrých rohů nábytku (instalací krytů);
- zajištění schodiště vybavením a zařízením proti pádu (instalace zábradlí, vrátek);
- zabezpečení dětem dostupných skleněných ploch bezpečnostním sklem nebo ochrannou folií;

Pro mikrojesle v domácnosti: dospělé osoby žijící ve společné domácnosti s pečující osobou, v jejíž domácnosti je služba poskytována, musí mít potvrzení lékaře, že nemají fyzické nebo psychické onemocnění, duševní postižení nebo závislosti, které by mohly ohrozit zájmy dětí.

2.4.3 Úklid a nakládání s prádlem

Prostory, ve kterých probíhá péče, musí být v hygienicky nezávadném stavu. Ve všech prostorách, v nichž je poskytována služba péče o dítě v mikrojeslích, je prováděn úklid:

- setřením všech podlah a povrchů na vlhko, u koberců vyčištěním vysavačem;
- vynášením odpadků;
- umytím umyvadel, záchodů a dětských nočníků za použití čisticích prostředků s dezinfekčním účinkem (typy dezinfekce je třeba střídat);
- omytím a dezinfikováním omyvatelných částí stěn hygienického zařízení;
- umytím oken včetně rámců, svítidel a světelných zdrojů;
- celkovým úklidem všech prostor, včetně mokrého čištění koberců a předmětů, včetně hraček;
- malováním.

Rozsah a frekvenci úklidu upraví poskytovatel služby péče o dítě ve vnitřních předpisech (provozním řádu).

Požadavky na ukládání lůžkovin, ručníků a jejich výměnu:

- prostor pro ukládání lehátek, matrací a lůžkovin musí umožňovat jejich řádné provětrání a oddělené uložení lůžkovin pro každé dítě;
- každé dítě musí mít k dispozici vlastní označené lůžkoviny;
- výměna lůžkovin se provádí nejméně jednou za 3 týdny, v případě potřeby ihned;
- výměna ručníků se provádí jednou za týden, v případě potřeby ihned;
- čisté a použité ručníky a lůžkoviny se skladují odděleně;
- použité ručníky a lůžkoviny se skladují ve vyčleněném prostoru a mimo dosah dětí.

2.5 Pojištění

V předchozích výzvách bylo uzavření pojištění doporučeno, v rámci výzev č. 69 a č. 70 je provozovatel mikrojeslí povinen uzavřít **pojistnou smlouvu pro případ odpovědnosti za újmu** způsobenou při poskytování služby hlídání a péče o dítě před započatím poskytování služby. Pojištění musí být sjednáno po celou dobu realizace projektu. Konkrétní podmínky a rozsah pojištění jsou předmětem dohody mezi pojištěným, příp. pojistníkem (poskytovatel služby péče o děti v mikrojeslích) a pojistitelem (pojišťovnou).

Obecně lze doporučit sjednání **pojištění odpovědnosti za újmu na zdraví a škody na majetku**.

2.6 Stravování

- pečující osoba po dohodě s rodičem podává, případně připravuje dětem stravu;
- provozovatel může stravu zajistit od rodičů, z vlastních zdrojů, nebo nákupem od dodavatele.

Pro přípravu stravy platí obdobně normy pro stravování dětí v daném věku:

- zákon č. **258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví**, ve znění pozdějších předpisů;
- nařízení (ES) č. **178/2002**, kterým se stanoví **obecné zásady a požadavky potravinového práva**, zřizuje se Evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví postupy týkající se bezpečnosti potravin – jedná se o obecné zásady a požadavky potravinového práva;
- nařízení (ES) č. **852/2004 o hygieně potravin**, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. **110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích**, ve znění pozdějších předpisů a komoditní vyhlášky k tomuto zákonu.

3 Platné právní předpisy

Jak již bylo uvedeno, příprava návrhu zákona včetně hygienických podmínek specificky se vztahujících na mikrojesle je předmětem systémového projektu. Provozovatelé mikrojeslí se řídí specifickými podmínkami výzev a obecně platnými právními předpisy:

- zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů;

- zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů a prováděcí vyhlášky;
- zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů;
- nařízení (ES) č. 178/2002, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva, zřizuje se Evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví postupy týkající se bezpečnosti potravin – jedná se o obecné zásady a požadavky potravinového práva;
- nařízení (ES) č. 852/2004 o hygieně potravin, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích, ve znění pozdějších předpisů a komoditní vyhlášky k tomuto zákonu;
- nařízení (ES) č. 882/2004 o úředních kontrolách za účelem ověření dodržování právních předpisů týkajících se krmiv a potravin a pravidel o zdraví zvířat a dobrých životních podmínkách zvířat;
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník;
- zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), ve znění pozdějších předpisů;
- vyhláška č. 268/2009 Sb., o technických požadavcích na stavby, ve znění pozdějších předpisů.

Oznamovací povinnost provozovatele „dalšího zařízení určeného pro děti“: dle § 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb. je povinen oznámit příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí (obecní úřad obce s rozšířenou působností) bez zbytečného odkladu jakékoliv skutečnosti o dítěti, na které se zaměřuje sociálně-právní ochrana dětí ve smyslu § 6 zákona č. 359/1999 Sb., zejména skutečnosti nasvědčující tomu, že rodiče dítěte nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte řádně nevykonávají práva a povinnosti spojené s péčí a výchovou dítěte, podezření na spáchání trestného činu proti dítěti nebo skutečnosti nasvědčující tomu, že dítě je ohroženo násilím mezi rodiči nebo jinými osobami ve společném obydlí s dítětem.

Forma splnění oznamovací povinnosti vůči OSPOD není v zákoně blíže upravena, oznámení tak lze učinit písemně, elektronicky, osobně nebo telefonicky. Na žádost oznamovatele je příslušný OSPOD povinen do 30 dnů vyrozumět oznamovatele o tom, zda se podezření na ohrožení dítěte a jeho vývoje potvrdilo či nikoliv.

Nesplnění oznamovací povinnosti vůči OSPOD, případně splnění oznamovací povinnosti s nepřiměřeným zpožděním, se postihuje jako přestupek fyzické či právnické osoby podle § 59 c odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., za který lze pachateli přestupku uložit napomenutí nebo pokutu do výše 50 000 Kč.

4 Informovanost o službě

Za účelem dostatečné informovanosti zájemců o službu doporučujeme zveřejnit následující informace nad rámec povinné publicity projektu:

- o poskytovateli služby péče o děti v mikrojeslích;
- o úhradě nákladů (ceník);
- o počtu dětí ve skupině a počtu pečujících osob;
- o stravování;
- provozní řád;
- plán výchovy a péče;
- o pojištění odpovědnosti za újmu;
- o smlouvě o poskytování péče.

O všech mikrojeslích zapojených do pilotního ověření informujeme také na webové stránce mikrojesle.mpsv.cz. Kromě seznamu mikrojeslí a odkazu na jejich webové stránky/kontaktní e-mail jsou zde informace zjištěné během návštěvy týmu systémového projektu v mikrojeslích a také příběhy zveřejňované jako součást osvětové kampaně. K dispozici jsou letáky různých velikostí se základními informacemi o mikrojeslích.

5 Spolupráce na pilotním ověření služby

Spolupráce v systémovém projektu „Podpora implementace služby péče o děti od šesti měsíců do čtyř let v tzv. mikrojeslích a pilotní ověření služby“, případně s pracovníky odboru Koncepce rodinné politiky a ochrany práv dětí, zahrnuje:

- spolupráci na propagaci podpořeného zařízení péče o děti v rámci dané lokality (dle možností daného příjemce nad rámec povinných informačních aktivit projektu), jedná se o např. vyvěšení informace na místní nástěnce, webové stránce příjemce/partnera, prezentaci mikrojeslí na vlastní akci zaměřené na rodiče s dětmi apod.;
- spolupráci v rámci evaluace projektu vyplněním dotazníku zřizovatelé a předáním dotazníků pečujícím osobám, rodičům;
- návštěvu pracovníka projektu, resp. pracovníka odboru Koncepce rodinné politiky a ochrany práv dětí;
- účast minimálně na 2 akcích projektu – seminář, workshop, konference;
- příjemce dotace sleduje a na vyžádání předává informace o počtu dětí umístěných v mikrojeslích, jejich věku v době nástupu do mikrojeslí, poptávce po službě, přesahu poptávky a nabídky, vytíženosti zařízení apod.

Příloha:

Plán výchovy a péče v mikrojeslích

Tento materiál byl vytvořen v rámci projektu **Podpora implementace služby péče o děti od šesti měsíců do čtyř let v tzv. mikrojeslích a pilotní ověření služby**

Autorský tým

MPSV: *Eva Ferrarová, Petra Kumová, Veronika Dubová*

Platforma odborníků a odbornic: *Regína Dlouhá, Jiřina Chlebovská, Halka Jaklová, Kateřina Kňapová, Rut Kolínská, Jana Kropáčková, Veronika Šprincová, Markéta Štěpánová,*

Odborná recenze: *Hana Splavcová*

Úvod

Záměrem tohoto materiálu je usnadnit práci pečujícím osobám, kterým může sloužit jako stručný průvodce při tvorbě plánu výchovy a péče dětí v mikrojeslích.

Péče o rozvoj schopností a dovedností dětí v raném věku patří k nejdůležitějším úkolům rodičů i dalších osob, které o děti pečují. Zodpovědní rodiče většinou pečlivě vybírají osobu nebo instituci, které své dítě svěří. Rodiče zajímá, kdo, kde a jak se bude o dítě starat, co může od pečovatelů očekávat. Harmonický rozvoj dítěte vyžaduje názorové souznění rodičů s pečujícími osobami. Proto je zcela v pořádku, pokud se rodiče zajímají, jaké životní hodnoty pečovatelé vyznávají a jaký je jejich osobnostní přístup k výchově dětí. Konkrétně na jakých etických základech stojí, jaké uplatňují výchovné metody a cíle, na co kladou v rozvoji dětí důraz. Plán výchovy a péče se tedy může stát nejen skvělou pomůckou pro každodenní práci s dětmi, ale také základní informací pro rodiče, kteří vybírají vhodnou službu pro svou potřebu.

Každý rodič chce pro své dítě to nejlepší, hledá cesty, jak toho dosáhnout. Neexistuje však jediný návod, jak vychovat z dítěte šťastného a úspěšného jedince. Pro každého člověka je představa o štěstí a úspěchu jiná, tak jako každé dítě je jiné. Dítě je originál a tak je třeba o něj pečovat. J. A. Komenský napsal, že dítě je dar a všichni vychovatelé by k němu jako k daru měli přistupovat. Dnešní děti se mají v mnoha ohledech daleko lépe (např. materiální zabezpečení, zdravotní péče atd.) než jejich rodiče a prarodiče, ale v mnohém mohou být více ohroženy než předchozí generace (vliv médií, konzumní způsob života, tlak na výkon atd.).

Při promýšlení plánu výchovy a péče je třeba pamatovat zejména na celostní rozvoj osobnosti, na individuální přístup ke každému dítěti (nejen z hlediska věku, ale i jeho potřeb a v jeho zájmu). Pocit bezpečí a jistoty ve skupině mohou dětem zaručit rituály, které se budou každodenně opakovat. Formování postojů dětí ve společnosti vyžaduje otevřený přístup k otázkám rozdílnosti a rovnosti i vzájemné úcty a tolerance.

Práce v mikrojeslích by měla být postavena na třech základních stavebních kamenech:

- vzájemná důvěra a respekt všech aktérů (dítě, rodiče, pečující osoby);
- profesionalita a komunikace (profesionální péče, promyšlené výchovné působení, plánování, hodnocení);
- tolerance (vycházející z lidskosti, upřímnosti a otevřenosti).

Tento materiál vychází z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (2004, 2016). Záleží na každém pečovateli, zda se bude při plánování inspirovat dalšími vzdělávacími programy (např. Začít spolu, Mateřská škola podporující zdraví, ekoškoly či lesní mateřské školy atd.) nebo pedagogickými směry (např. M. Montessori, waldorfská pedagogika, Reggio pedagogika atd.).

V následujících kapitolách jsou popsány základní informace, jak při vytváření plánu péče a výchovy v mikrojeslích postupovat. Pro hlubší seznámení s problematikou výchovy a nápady pro každodenní péči o děti je materiál doplněn seznamem publikací a dalších doporučených zdrojů.

Uvedený materiál je třeba chápat jako nabídku, možnou inspiraci, kde je dostatečný prostor pro vlastní tvořivost a nápady.

Možné zdroje inspirace

HAVLOVÁ, Jana, HAVLÍNOVÁ, Miluše a VENCÁLKOVÁ, Eliška (eds.). *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole: aktualizovaný modelový program podpory zdraví (dokument a metodika)*. Praha: Portál, 2008

GARDOŠOVÁ, Juliana a DUJKOVÁ, Lenka. *Vzdělávací program Začít spolu: metodický průvodce pro předškolní vzdělávání*. Praha: Portál, 2012

OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada, 2016

SMOLÍKOVÁ, Kateřina a kol. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004

SMOLKOVÁ, Táňa. *Dítě v úctě přijmout: vzdělávací program waldorfské mateřské školy*. Praha: Maitrea, 2007

SPLAVCOVÁ, Hana a kol. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: MŠMT, 2016

VOŠAHLÍKOVÁ, Tereza. *Ekoškoly a lesní mateřské školy: praktický manuál pro aktivní rodiče, pedagogy a zřizovatele mateřských škol*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2012

ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal: pedagogika Marie Montessoriové a její metody dnes*. Praha: Portál, 1997

Etické principy

Práce s dětmi je postavena na základních etických principech, které by si každá pečující osoba měla ve svém zájmu jasně určit. Etické principy by neměly zůstat jen na papíře, ale je potřeba je promítat do každodenních činností a her a děti by k nim měly být vedeny velmi přirozenou a nenásilnou formou. Etické principy je vhodné v plánu výchovy a péče uvádět, aby mohly sloužit jako vodítko pro rodiče.

Níže jsou uvedeny konkrétní příklady, které mohou být doplněny či pozměněny v souladu se zaměřením konkrétních mikrojeslí. Zároveň ukazují, jak se etické principy vztahují ke konkrétním aktivitám a hrám v mikrojeslích.

Příklad etických principů, ze kterých vychází profesionální péče a výchova v mikrojeslích

Děti jsou vedeny k samostatnosti a důvěře v sebe sama a podporovány k poznávání, tvořivosti a radosti z učení.

- vytváříme klidné prostředí, ve kterém dětem umožňujeme samostatné objevování (dětem nepředkládáme hotové řešení, necháme prostor k experimentaci, pro řešení pokusem a omylem, za chybu dítě nekritizujeme, ale pobízíme k dalšímu pokusu atd.);
- povzbuzujeme děti k samostatnosti (já věřím, že to dokážeš, společně to ještě jednou zkusíme atd.). Prostor pro samostatnost ponecháváme ve všech aktivitách (např. v oblékání, jídle, pohybu, výtvarných, hudebních a dalších činnostech). Snažíme se, aby každé dítě zažívalo radost z tvorby a z her;
- vytváříme prostor pro volnou hru a dětskou spontaneitu (např. prostor pro volbu ve hře i v rozhodování, jak danou činnost chce dělat, např. nezasahujeme do jeho výtvarné práce, abychom ji „vylepšili“). Činnosti plánujeme tak, aby je děti zvládly, ne aby hlavní podíl práce byl na pečující osobě. Pokud se dítěti nedaří, naplánujeme jednodušší činnost.

Děti jsou vedeny k úctě k životu a zdraví, k pozitivnímu vztahu k přírodě a k zvířatům, ochraně životního prostředí a k šetrnému zacházení s potravinami.

- chodíme s dětmi na procházky do okolí (ideálně 2 hodiny denně venku, vhodné oblečení umožňuje pobyt venku téměř za každého počasí);
- povídáme si s dětmi o přírodě kolem nás, pozorujeme zvířata, ptáky, hmyz, rostliny. Ukazujeme jim, kde rostou a žijí, nejlépe přímo v přírodě, ve svém okolí. Jsme pro děti příkladem jak se ke svému okolí chovat, abychom mu neškodili (děti mohou povídat o tom, jestli mají nějaké zvíře doma, jak se o ně starají, společně lze zasadit rostlinu a starat se o ni, pokud to umožňuje situace, lze pořídit do zařízení zvířátko);
- umožňujeme dětem hrát si v přírodě a naslouchat zvukům přírody, vnímat přírodu všemi smysly;
- vlastním příkladem vedeme děti k péči o přírodu (nebát se zvířat a přírody, se zvířaty i s rostlinami je třeba zacházet opatrně. Třídíme společně s dětmi odpad a hravou formou zdůvodňujeme proč;
- vedeme děti k šetření zdrojů, např. neplýtvat elektřinou (zhasínáme společně), vodou ani věcmi. Řadu věcí lze znovu využít, pokud nemáme využití my, můžeme předat někomu, kdo věc ještě využije. Některé věci lze využít při tvoření v mikrojeslích, děti to vidí na vlastní oči. Je možné zařadit jako aktivitu výrobu ručního papíru ze starého papíru apod;
- učíme děti neplýtvat jídlem (děti nenutíme dojídat, ale vedeme je k tomu, aby si raději nandaly méně, když neví, kolik sní, nebo když jídlo neznají a nevědí, zda jim bude chutnat,

aby s jídlem zacházely s úctou, apod.). Dbáme na zdravou stravu, aby děti získaly dobré stravovací návyky. Děti se mohou podílet při pěstování ovoce či zeleniny;

- využíváme pohádek, příběhů, písniček s přírodní tematikou. Podporujeme vyjádření prožitku dětí z přírody pomocí slovního, dramatického či výtvarného projevu (vyrábění z přírodnin);
- věnujeme pozornost vnitřnímu prostředí mikrojeslí (např. mít vyhrazené místo na sbírky přírodnin, které děti přinesou, prostor na živé rostliny či zvířata, na nádoby pro třídění odpadu, nabízíme dětem hračky a pomůcky z přírodních materiálů).

Děti jsou vedeny ke vzájemné úctě, respektu, solidaritě a spolupráci, k řešení konfliktů nenásilnou cestou a k životu v komunitě lidí.

- při vhodných hrách necháme děti hrát v menších skupinkách a motivujeme je ke spolupráci;
- podporujeme děti v tom, aby starší pomáhaly mladším a silnějším slabším. Dětem vysvětlíme, že tak by to mělo fungovat i ve společnosti, nejen v jejich kolektivu. Toto ilustrujeme při společných hrách, kde klademe důraz na spolupráci a na výjimečnost každého jedince. Snažíme se nikoho nezrazovat od toho, na co se sám cítí a poskytujeme mu pomoc při jeho snažení;
- děti vedeme k toleranci. Zároveň dětem vysvětlujeme, že stejně jako nikdo nesmí ubližovat jim, ani ony nesmí ubližovat druhým dětem;
- stanovíme společně s dětmi jednoduchá pravidla, která je možno i výtvarně znázornit (např. srdíčkové pravidlo – máme se rádi, neubližujeme si). Jasně vysvětlíme, jak mají na co reagovat a dáme jim možnosti, jak situaci řešit (na koho se obrátit, co dělat, když intervence nepomůže atd.).

Děti jsou vedeny k vědomí rozdílnosti a různorodosti v lidské společnosti z hlediska kulturních a hodnotových odlišností, k vědomí odlišnosti mezi lidmi, s důrazem na potírání předsudků o mužích a ženách.

- neříkáme, že nějaká hračka či aktivita je jen pro chlapce, nějaká pro dívky. Pokud je potřeba děti rozdělit, mělo by to být z funkčního důvodu, nikoli jen podle pohlaví či věku (takové rozdělování vytváří hranice mezi dětmi tam, kde přirozeně nejsou, a utvrzuje děti ve stereotypním vnímání, že dívky a chlapci se na něco hodí víc jen na základě jejich pohlaví). Každé dítě je jedinečné a mělo by s ním být zacházeno na základě jeho osobnosti, schopností a dovedností;
- speciální pozornost věnujeme stereotypnímu rozdělení rolí mezi muže a ženy, zařazujeme aktivity, které toto vnímání nabourávají. Povzbuzujeme dívky a chlapce ke společným hrám, které jsou běžně přisuzovány pouze jednomu pohlaví (např. uspořádáme závody v posílání autíček pro všechny, každé dítě si vybere autíčko, pojmenuje ho, a s ním pak soutěží; každé dítě si vezme s sebou na hřiště panenku a bude jí dělat maminku/tatínka, připraví oblečení, jídlo, budete vozit v kočárku atd.);
- pokud je to možné, vybíráme hračky, např. panenky, i jiné než světlé barvy pleti atd;
- při čtení pohádek vybíráme, mimo klasických českých nebo evropských, i pohádky z jiných kulturních okruhů. Vybíráme také příběhy, ve kterých se vyskytují různé modely rodiny nebo které nepracují s tradičními stereotypy v rolích mužů a žen (v seznamu literatury uvádíme několik příkladů na genderově a environmentálně citlivou literaturu pro děti);
- pokud se ve skupině vyskytuje dítě, které je něčím pro ostatní výrazné (jiné etnikum, jiný jazyk, zdravotní postižení...), použijeme tuto odlišnost pro obohacení celé skupiny, s dětmi si povídáme o tom, že svět je velmi různorodý a to jej dělá krásný. Tuto situaci lze využít pro seznámení dětí s různými tradicemi a zvyky, které se liší jednotlivými kulturami. Necháme děti vyprávět o tom, jak probíhají přípravy na různé svátky u nich doma.

Možné zdroje inspirace

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte: dítě a lidský svět*. Praha: Grada, 2005

MATĚJČEK, Zdeněk, POKORNÁ, Marie a KARGER, Petr. *Rodičům na nejhezčí cestu*. Praha: Portál, 2016

ŠPAČEK, Ladislav. *Dědečku, vyprávěj: etiketa pro kluky a holčičky od 3 let*. Praha: Mladá fronta, 2014

VOTAVOVÁ, Jana, ROUSOVÁ, Jindřiška a ZAJÍC, Jiří. *Mami, tati, znáš má práva?: malá publikace o Úmluvě o právech dítěte*. Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2008

Metody práce s dětmi

Výchova dětí je tvůrčí, dynamická a proměnlivá činnost, která přináší všem stranám (pečujícím osobám, rodičům i samotným dětem) nečekané výzvy. Předškolní výchova v současné době vychází z principů osobnostně orientované výchovy. Výchova předškolních dětí je chápána jako proces záměrného a cílevědomého působení na osobnost dítěte v souladu s jeho individuálními potřebami a zájmy, s cílem dosáhnout pozitivních změn v jeho vývoji.

Pechující osoby by měly respektovat, že děti raného věku potřebují vyšší poměr péče a v souvislosti s věkem dítěte se proměňuje poměr mezi péčí, výchovou a později i vzděláváním.

Základní principy výchovy

- individuálně podporujeme u každého dítěte jeho rozvoj, zvědavost, tvořivost a snahu po objevování a aktivitě;
- nepřetěžujeme dítě fyzicky ani psychicky (respektovat jeho potřeby, např. potřebu spánku, odpočinku, relaxace atd.);
- vytváříme pevné základy pro postupné osamostatňování každého dítěte v oblasti sebeobsluhy a socializace směřující k rozvoji jeho osobnosti;
- rozvíjíme řečové a komunikativní dovednosti;
- úzce spolupracujeme s rodinou a vytváříme podmínky pro zajištění organické provázanosti režimu dne, péče i výchovy mezi pečující osobou a rodinou;
- rozvíjíme dítě ve všech oblastech a vhodně střídáme různé činnosti (pohybové, hudební, výtvarné, pracovní, dramatické, literární atd.);
- vytváříme přívětivé klima (pohoda, klid, radost ze společně prožitého dne) a posilujeme vzájemné vztahy mezi dětmi;
- pomáháme dětem, pokud to potřebují, ale především posilujeme důvěru dítěte v jeho vlastní schopnosti;
- nastavujeme jednoduchá, ale pevná pravidla (společně s dětmi dbáme na jejich dodržování).

Doporučené metody práce s dětmi

Při přípravě plánů je vhodné zamyslet se nad tím, jakými metodami práce nejlépe dosáhneme požadovaného cíle práce s dětmi v konkrétní oblasti. Vybírat můžeme z několika typů:

- učení na základě přirozené nápodoby tzn. spontánní sociální učení (dítě napodobuje chování dospělého, co slyší, co dělá atd.);
- učení hrou a konkrétními činnostmi;
- učení na základě smyslového vnímání (dítě samo objevuje všemi smysly, zjišťuje, co je příjemné a nepříjemné);
- situační učení (pečující osoba využije běžných situací, i těch, které nemá naplánovány);
- integrované učení – pečující osoba vychází ze zvoleného tématu, které je blízké dětem (téma jaro: pozorování jarních kytiček, tematicky zaměřené písně, říkadla atd.).

Respektování potřeb dítěte

Při práci s dětmi je potřeba myslet na jejich základní potřeby. Veškeré aktivity by měly být plánovány a uskutečňovány s ohledem na respektování potřeb dětí. Mezi ty základní patří:

- pocit bezpečí a jistoty;
- potřeba přiměřenosti;
- potřeba volného pohybu;
- potřeba pravidel a řádu;
- pocit stálosti.

Na děti působí i věci a situace, které nevnímáme primárně jako součást výchovy a péče. Doporučujeme se proto zaměřit i na tyto aspekty:

- **vliv prostředí**
Prostor můžeme rozdělit do koutků, určitých zón podle aktivity, nikoli podle pohlaví. Nevnučujeme dětem činnosti, ale vytváříme podnětné prostředí. Při pobytu venku necháme dětem co nejvíce prostoru pro volnou hru.
Preferujeme individuální a skupinové činnosti. Děti se dle zájmu většinou k dané činnosti přidají. O společných aktivitách s dětmi mluvíme. V případě, že se setkáme s negativními reakcemi, děti do ničeho nenutíme, necháme jim prostor jen se dívat, nebo se věnovat jiné činnosti. Vyvarujeme se manipulativního jednání s dítětem.
- **vliv literatury a umění**
Cíleně vybíráme vhodné knihy a písničky s různorodým zaměřením, zařazujeme jak klasické české pohádky, tak moderní (např. i pohádky, které nabourávají genderové stereotypy a rozšiřují jeho kulturní obzor).
- **vliv jazyka a komunikace**
Děti jsou velmi vnímavé a pečující osoba je pro ně po dobu jejich pobytu v mikrojeslích vzorem, jak mluvním, tak osobnostním. Proto je nutné, aby chování i způsob vyjadřování pečujícího, kopírovalo etické principy, na kterých stojí dané zařízení. Člověk má tendenci mimoděk sklouzávat ke stereotypnímu chování a s tím souvisejícímu vyjadřování. Je třeba si při kontaktu s dětmi dávat pozor, vyvarovat se větám typu: „Takhle se správný kluk nechová/chová.“, „ Tohle je přece pro holky!“. Při aktivitách typu „povolání“ pracovat s oběma rody (např. na kartičkách s obrázky mít i genderově netradiční povolání, pojmenovávat profese oběma rody, ptát se nestereotypně). Mluvíme srozumitelně, jasně a spisovně. Není vhodné nadměrné používání zdrobnělin.

Možné zdroje inspirace

OPRAVILOVÁ, Eva a GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Rok v mateřské škole*. Praha: Portál, 2011

GREGORA, Martin a KROPÁČKOVÁ, Jana. *Vývoj batolete. Od jednoho roku do tří let*. Praha: Grada, 2016

SPLAVCOVÁ, Hana a KROPÁČKOVÁ, Jana. *Vzdělávání dětí od dvou let v MŠ*. Praha: Portál, 2016

Způsoby plánování výchovy a péče v mikrojeslích

Práce s dětmi v mikrojeslích by neměla probíhat pouze spontánně v reakci na danou situaci, ale měla by být plánována a promyšlena předem. Vytváření plánů by však nikdy nemělo být samoučelné (plánování pro plánování), ale vždy by mělo pomoci pečujícím osobám v jejich práci. Důležitější než splnit obecná kritéria či doporučení při plánování je, aby plán vyhovoval především samotným uživatelům (dospělým i dětem), a aby mohl sloužit zároveň jako informační zdroj pro rodiče, kteří budou díky němu informováni o aktivitě dětí během pobytu v mikrojeslích.

Plán by měl proto být dostatečně konkrétní, zároveň flexibilní, aby umožňoval operativní změny v reakci na momentální situaci.

Smysluplný plán výchovy a péče by měl respektovat:

- věkové zvláštnosti jednotlivých dětí;
- individuální potřeby a zájmy jednotlivých dětí;
- přání rodičů a provázanost s rodinnou výchovou;
- časovou přiměřenost (neplánovat si nespílitelné nebo naopak neplánovat vůbec).

Základní kategorie při plánování:

1. smysluplnost činnosti, tzn. cíl (co danou činností u dítěte chceme rozvíjet) KAM SMĚŘUJI;
2. připravené prostředí, pomůcky CO K TOMU POTŘEBUJI;
3. organizace JAK TO BUDU REALIZOVAT;
4. obsah ČÍM TO NAPLNÍM;
5. hodnocení PROČ to dělám, proč se to dětem nepodařilo, proč činnost děti nezaujala atd. (na základě předchozí činnosti, ale také průběžného vyhodnocování).

Možnosti plánování

- dlouhodobé (např. roční plán, měsíční plán);
- střednědobé (např. týdenní plán či určitý tematický celek nebo projekt);
- krátkodobé (denní plán, denní příprava – co budu dělat s dětmi zítra).

Varianty plánování

Základní plán výchovy a péče v mikrojeslích může mít podobu rámcových vzdělávacích bloků, kterým se budeme během roku věnovat. Vhodné je společně sledovat proměny ročních období, objevovat přírodu, svět, který děti obklopuje i svět pohádek a fantazie. Další zpracování záleží na složení a věku dětí a možnostech pečujících osob, protože mikrojesle jsou zařízením velmi specifickým a proměnlivým, málokdy se bude jednat o věkově homogenní a stálou skupinu. V případě dlouhodobé péče o dítě je vhodné pracovat s individuálním plánem rozvoje, pokud se v zařízení střídá více dětí na kratší dobu, bude možná vhodnější jiná forma. Pro plánování činností v mikrojeslích je dobré si především uvědomit, že vše co chceme děti naučit, budou nejlépe přijímat formou hry či nápodoby. Je dobré si předem připravit, jaké hry využijeme a jak a s čím si budeme s dětmi hrát. Při plánování nezapomínáme na potřebu využití opakujících se „rituálů“ – stabilní režim dne, způsob zahajování a ukončení činnosti.

Uvádíme několik variant plánování včetně konkrétních příkladů:

Strukturovaný text (body)

Tento typ plánování je vhodný např. pro práci s tématem – (viz Doporučené metody – Integrované učení). Je dobré si při přípravách představovat konkrétní děti a hledat možnosti, jak jim konkrétní

dovednosti předat. Strukturovaný text pro téma Velikonoc v rámci rámcového bloku „jaro“ by pak mohl vypadat následovně:

Téma: Tradice Velikonoc

Cíl: děti si ozdobí vajíčko, uplete pomlázku ze tří proutků, naučí se koledu

Kdy: měsíc, týden, den před Velikonocemi

Pro koho: jména konkrétních dětí nám pomohou s výběrem vhodných metod, zde děti od 1 roku do 4 let

Jak: vhodné metody pro dosažení cíle u konkrétních dětí, u skupiny

Všechny možnosti činností: (Ze všech možností, které nás k tématu napadají, je třeba vybrat ty, které nám pomohou dosáhnout stanoveného cíle):

Kreslení vajíčka (oválu) – uvolnění ruky, opakování říkanky, houbičkování vajíčka, procházka pro proutky, pletení pomlázky – copánku, ozdobení pentličkami, výzdoba mikrojeslí, svačina vajíčková
Příklad jednoho provázaného bloku – jeden den či více dní dle potřeb dětí

Cíl: děti si namalují vajíčka

Činnosti přicházejí postupně během celého dne, více dní, tak jak chuva vycítí, že děti budou vnímavé a činnosti je budou bavit:

1. uvítání s hodovačkou (říkankou) Hody, hody, doprovody;
2. povídání s dětmi o říkance a zdobení vajíček;
3. prohlížení knížky Henré Tullte, Barvy, Portál;
4. zdobení vajíček – houbičkovou metodu – nastříhaná houbička na mytí nádobí se namáčí v barvě, nebo děti malují prstovými barvami;
5. společné prohlížení namalovaných vajíček, komentování různých stylů, co se komu povedlo, komu by vajíčko chtěl dát, rozdíl mezi bílým a malovaným vajíčkem;
6. opakování říkanky s vajíčky.

Pro ucelený zážitek dětí je dobré všechny řízené činnosti a hry tematicky sladit právě k vytyčenému cíli. Děti si samozřejmě hrají spontánně, ale třeba výběr hraček, které jsou k dispozici, může být tématem ovlivněn – hry s barvami, zvířátka a jejich mláďata, knížky např. Jak šlo vejce na vandr, vajíčková svačina.

Pozn. S dětmi si o smyslu a symbolice svátků povídáme vždy přiměřeně věku a vycházíme z jejich zkušeností. V některých regionech je např. zvykem, že je tradiční pomlázka spojována s neúměrným násilím, případně dochází ve větší míře ke zneužívání alkoholu. Pokud se děti s takovou praxí setkávají, bude vhodné se tématu citlivě věnovat. Platí však, že pozornost dětí zaměřujeme vždy pozitivním směrem. Pokud máme v péči větší děti, můžeme také hravým způsobem ukázat rozdílné způsoby slavení Velikonoc v různých kulturách.

Tabulka

Tento způsob plánování může vyhovovat pečujícím osobám, které si předem vytvoří tabulku, do které vyplňují údaje dle vytvořeného záhlaví. Tabulky vyhovují především osobám vizuálně orientovaným a osobám, které preferují vyšší míru strukturovanosti, nebo mají problémy s psaním delších souvislých textů.

Myšlenková mapa

Myšlenkové mapy jsou svými zastánci prezentovány jako nejefektivnější způsob přemýšlení a plánování. Mohou v sobě spojovat verbální i obrázkovou složku, proto vyhovují jak verbálně, tak vizuálně orientovaným osobám.

Všem myšlenkovým mapám je společný střed – klíčový objekt nebo pojem, od něž se mapa odvíjí. Od tohoto „jádra“ pak metodou asociací vytvoříme několik větví, které dále štěpíme do tolika úrovní, kolik je potřeba. Právě takové vizuální strukturování myšlenek, nápadů a asociací nám umožňuje si je lépe utřídit. Do jednotlivých větví nemusíme řadit jen slova nebo čísla, ale i obrázky, lepít různé objekty – cokoli vyhovuje naší osobnosti. Vytváření myšlenkových map je vždy kreativním procesem – důležité body je vhodné zvýraznit (např. velikostí či barvou „bubliny“ nebo písmem).

Michaela Gondeková ve svém blogu Myšlenkové mapy jako pomůcka pro učitelku MŠ (<http://holkyznasiskolky.blogy.rvp.cz/2010/08/17/myslenkove-mapy-jako-pomucka-pro-ucitelku-ms/>) podrobně popisuje, jak myšlenkové mapy sama ve své učitelské praxi používá. Naleznete v něm i náhled myšlenkové mapy – měsíčního plánu výchovy a péče v MŠ – a postup, jak ji sestavit.

Lístečkový systém

Pečující osoby, které nerady píšou souvislé texty a nepreferují ani tabulkový systém, mohou plán výchovy a péče realizovat prostřednictvím lístečkového systému. Plán výchovy a péče mají zveřejněný na korkové nástěnce, kam připichují lístečky, na kterých je uveden den a činnost, kterou chtějí realizovat. Pokud se činnost nepodaří realizovat, tak lísteček přesunou nebo odloží. Můžeme si ho představit jako týdenní rozvrh s plánem jednotlivých činností na lístečcích. Lísteček obsahuje konkrétní činnost, kterou s dětmi plánují realizovat.

Deník péče a výchovy

Jedná se o doplňkový materiál, který doplňuje plán výchovy a péče. Pečující osoba do deníku zaznamenává, co skutečně realizovala s dětmi, co se podařilo zařadit, co bude potřeba zopakovat.

Portfolio dítěte

V plánu výchovy a péče vhodně doplňuje jednoduchý tematický plán na celý rok a je východiskem pro plánování další činnosti. Může být užitečným dokumentem k pozitivnímu hodnocení dítěte a jeho pokroků, umožňuje pečující osobě, rodičům dítěte a postupně i dítěti samotnému sledovat postup. Do pořadače označeného značkou či fotografií dítěte, aby jej děti snadno poznaly, můžeme kromě kreseb, fotografií jeho výtvarů i činností, videonahrávek, zakládat rovněž básničky, písničky a říkadla, které se naučilo, názvy knížek, které čteme, oblíbené činnosti, jeho humorné výroky, poznámky o práci s ním. Zaznamenáváme aktivity, které dokladují postupný psychomotorický vývoj, osvojování hygienických návyků, sebeobsluhy, rozvoj řeči.

Inspirativní článek k tvorbě a využití portfolia v předškolním vzdělávání (v MŠ, nutno přizpůsobit věkové kategorii) naleznete v tištěné podobě časopisu Informatorium 3-8 č. 7/2015.

Plán individuálního rozvoje dítěte

Při sestavování plánu přihlížíme k normám z hlediska vývojové psychologie, věku a individuálních zvláštností a možností dítěte. Plán je vhodné sestavovat společně s rodiči dítěte a jeho naplňování rovněž sledovat společně. Výstupem může být vždy na konci měsíce zpracovaný list: *Co umím nového? Co se budu učit dále?*

Nezaměřujeme se jen na oblast kognitivních funkcí, ale sledujeme více oblastí:

- oblast sebeobsluhy a dodržování hygienických návyků (sledujeme např. postupné odvykání plenkám, zvládnání sebeobsluhy při jídle, pití, stolování, mytí, smrkání, oblékání, úklid);
- oblast vývoje řeči a komunikace (sledujeme rozvoj vokalizace, osvojování nových slov, jejich spojování, motoriku jazyka a mluvidel, porozumění instrukcím, ukazování obrázků, doplňování slov v básničce či písničce, u starších dětí rozvoj slovní zásoby a vyjadřování, samostatné recitování a zpěv, vyprávění příběhu);
- oblast rozvoje pohybových schopností (u kojenců a batolat velmi významná oblast; sledujeme pohybové schopnosti – lezení, sed, chůze, chůze po schodech, běh, manipulaci s předměty, míčem, udržení rovnováhy, rozvoj hrubé i jemné motoriky, kresby a grafomotoriky);
- oblast sociální (komunikace s dospělými i dětmi, začlenění do skupiny, vytváření vztahů k ostatním, dodržování pravidel, hra).

Stále máme na zřeteli, že děti se nejlépe učí v radostné atmosféře, při hře a ne zbytečným tlakem na výkon, kterým by se některé děti mohly naopak ve vývoji brzdit! Děti se vyvíjejí svým tempem, nabízíme dostatek různorodých podnětů, ale necháváme rovněž prostor pro volnou hru. Nesrovnáváme děti mezi sebou a nedáváme za příklad jiné dítě, které je v některé oblasti napřed.

Možné zdroje inspirace

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. Praha: Grada, 2014

KREJČOVÁ, Věra, KARGEROVÁ, Jana a SYSLOVÁ, Zora. *Individualizace v mateřské škole*. Praha: Portál, 2015

KROPÁČKOVÁ, Jana a SPLAVCOVÁ, Hana. *Dvouleté děti v předškolním vzdělávání. Od podzimu do zimy*. Praha: Raabe, 2016

KROPÁČKOVÁ, Jana a SPLAVCOVÁ, Hana. *Dvouleté děti v předškolním vzdělávání. Od jara do léta*. Praha: Raabe, 2017 (v tisku)

Články na metodickém portále <http://rvp.cz/>

Další doporučená literatura

Ekologie

Zdroje informací a literatury: Sdružení středisek ekologické výchovy *Pavučina*.

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. *Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2010.

LEBLOVÁ, Eliška. *Environmentální výchova v mateřské škole*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2016.

OFTRING, Bärbel. *Objevujeme přírodu: pro děti a rodiče*. Praha: Grada, 2014.

ŠIRCOVÁ, Ivana. *S dětmi v přírodě: zážitková výchova po celý rok*. Praha: Portál, 2007.

Alternativní pedagogické směry

HAINSTOCK, Elizabeth G. *Metoda Montessori a jak ji učit doma: předškolní léta*. Hodkovičky Praha: Pragma, 2013.

MONTESSORI, Maria. *Od dětství k dospívání*. Praha: Triton, 2011.

PRŮCHA, Jan. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. Praha: Portál, 2012.

STEINER, Rudolf. *Výchova dítěte z hlediska duchovní vědy*. Přeložil Zdeněk VÁŇA. Praha: Asociace waldorfských škol České republiky, 2007.

Etické principy

PREKOP, Jirina a SCHWEIZER, Christel. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu: výchova a respektování dítěte*. Praha: Portál, 2015.

GUEGUEN, Catherine. *Cesta ke šťastnému dětství: empatická výchova ve světle nejnovějších poznatků o mozku a emocionálním vývoji dítěte*. Rybka, 2014.

Plánování výchovy a péče

DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Pohybem a hrou rozvíjíme osobnost dítěte: [tělesná výchova ve vzdělávacím programu mateřské školy]*. Praha: Portál, 2011.

HAZUKOVÁ, Helena. *Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2011.

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina a HAVLOVÁ, Jana. *Činnosti se zvířaty v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2014.

DLOUHÁ, Regína. *Standardy kvality péče v dětské skupině*. Praha: Klub K2, 2015.

Literatura pro děti přispívající k uvědomění si rozdílnosti a různorodosti v lidské společnosti

PILÁTOVÁ, Markéta. *Jura a lama*. Vyd. 1. Ilustrace D. DUTKOVÁ. Praha: LePress, 2012.

LINDGREN, Astrid. *Kajsa Nebojsa*. Vyd. 2. Ilustrace M. PAVLÁTOVÁ. Praha: Albatros, 2016.

LINDGREN, Astrid. *Lotta z Rošťácké uličky*. Praha: Albatros, 2016.

ŠINDLEROVÁ, Ivana a MARCINKO, Leona. (2007)Táta–máma, máma–táta v kuchyni i u Fiata, Evropská kontaktní skupina, Praha. Dostupné na: http://www.ekscr.cz/sites/default/files/omalovanky_cele.pdf

ŠINDLEROVÁ, Ivana a MARCINKO, Leona. (2009)Adame, dneska už neva, že letadlo řídí Eva, Evropská kontaktní skupina, Praha. Dostupné na:

http://data.idnes.cz/soubory/studium/A091020_BAR_VYSTRIOVANKY.PDF

WEBER, Ilse a KUFNEROVÁ, Zlata. *Dobrodinec Báruch: židovské pohádky*. Praha: Verzone, 2015.

Dětská literatura

Výběr literatury, kterou budeme s dětmi číst, je velmi důležitý. Výběrem kvalitní knihy vytváříme dětem vztah ke čtení. V dnešní době je knih pro děti nepřehledné množství, v orientaci nám může pomoci <http://celeceskoctedetem.cz/pro-rodice/zlate-tituly>, www.rostemesknihou.cz. Věnujeme pozornost jak textové části, tak výtvarnému zpracování knihy.